

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СУТНОСТІ ОЦІНОЧНИХ ПОНЯТЬ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ

THEORETICAL AND LEGAL CHARACTERISTICS OF THE ESSENCE OF EVALUATION CONCEPTS OF SOCIAL SECURITY RIGHTS OF UKRAINE

В статті з'ясовано, що категорії «понятійний апарат права соціального забезпечення як галузі» і «понятійний апарат права соціального забезпечення як науки» не збігаються. Понятійний апарат науки вміщує наукові терміни та динамічно розвивається, галузевий понятійний апарат складається з правових понять, якими оперує законодавець. Щодо понятійного апарату навчальної дисципліни, то це збірна категорія понять і термінів галузі та науки. Пропонуємо визначити понятійний апарат права соціального забезпечення як: 1) сукупність понять, основної термінології, правових категорій, що розробляється галузевими юридичними науками; 2) упорядковану і організовану інформаційну систему, що включає категорії, терміни і їх визначення та самостійно функціонує у правовому колі понять. Складовою понятійного апарату права соціального забезпечення виступають також оціночні поняття. Наголошено, що законодавець при побудові норм права має передбачити виключний перелік обставин для роз'яснення того чи іншого поняття. Якщо не можливо це зробити, то застосовувати оціночні поняття, які надалі тлумачити у підзаконних нормативно-правових актах або у постановах Пленуму Верховного Суду. Зроблено висновок, що понятійний апарат права соціального забезпечення – це масштабна категорія, що вміщує терміни доктрини права соціального забезпечення, правові поняття галузі права соціального забезпечення. Виходячи зі змісту ознак оціночних понять та понятійного апарату права соціального забезпечення, ми можемо стверджувати, що оціночні поняття є його складовою, одним із елементів. У зв'язку з тим що вони містяться у джерелах права соціального забезпечення, в окремих нормах, а також мають ознаки категорії «поняття». Хоча вони не мають вичерпного тлумачення, з огляду на щоденне оновлення правових норм законодавець не зможе передбачити всю термінологію права соціального забезпечення у законодавчих актах шляхом переліку виключних фактів або обставин. Отже, оціночні поняття як складова понятійного апарату права соціального забезпечення – це окремі поняття, що є структурними частинами складу термінів законодавства у сфері права соціального забезпечення та їх розуміння і застосування залежить від суб'єктивної оцінки конкретної ситуації правозастосувачем.

Ключові слова: оціночні поняття, соціальні права, право соціального забезпечення, соціальне законодавство, соціальний захист.

The article found that the categories “conceptual apparatus of social security law as a field” and “conceptual apparatus of social security law as a science” do not coincide. The conceptual apparatus of science includes scientific terms and develops dynamically, the conceptual apparatus of the branch consists of legal concepts used by the legislator. As for the conceptual apparatus of the educational discipline, it is a collective category of concepts and terms of the field and science. We propose to define the conceptual apparatus of social security law as: 1) a set of concepts, basic terminology, legal categories developed by branch legal sciences; 2) an ordered and organized information system that includes categories, terms and their definitions and functions independently in the legal circle of concepts. Evaluative concepts are also part of the conceptual apparatus of social

security law. It is emphasized that the legislator, when constructing legal norms, must provide for an exclusive list of circumstances to clarify this or that concept. If it is not possible to do this, then apply evaluative concepts, which will be further interpreted in subordinate legal acts or in the resolutions of the Plenum of the Supreme Court. It was concluded that the conceptual apparatus of social security law is a large-scale category that includes the terms of the doctrine of social security law, legal concepts of the field of social security law. Based on the content of the features of evaluative concepts and the conceptual apparatus of social security law, we can state that evaluative concepts are its component, one of its elements. Due to the fact that they are contained in the sources of social security law, in separate regulations, and also have signs of the “concept” category. Although they do not have an exhaustive interpretation, given the daily updating of legal norms, the legislator will not be able to foresee all the terminology of social security law in legislative acts by listing exceptional facts or circumstances. Therefore, evaluative concepts as a component of the conceptual apparatus of social security law are separate concepts that are structural parts of the composition of the terms of legislation in the field of social security law, and their understanding and application depends on the subjective assessment of a specific situation by a law enforcer.

Key words: *evaluative concepts, social rights, social security law, social legislation, social protection.*

Вступ. Завдяки тому, що в Україні питання соціального захисту, виплат соціальної допомоги, надання соціальних гарантій та врегулювання підвищення пенсій є актуальними щоденно, вивчення, удосконалення норм науки, галузі та дисципліни права соціального забезпечення є вимогою часу. Для орієнтування у цих питаннях кожному юристу, правнику потрібно володіти базовим понятійним апаратом цієї галузі. Понятійний апарат права соціального забезпечення це динамічна та базова сфера дослідження на шляху до вивчення права в цілому.

Законодавець за можливості має використовувати поняття та терміни, визначення яких прямо передбачені у спеціальних статтях «Визначення термінів» або інших статтях, нормативно-правових актах. Якщо ж немає вичерпного переліку характеристик, які пояснюють це поняття, то воно в основному є оціночним. За останні місяці опубліковано низка законів, що вносять зміни до законодавчої бази соціального забезпечення. Прикладом слугує Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» від 01.06.2000 у першій статті якого надається визначення термінів [1].

Остання редакція цієї статті відбулася 2 червня 2020 року, тим самим доповнивши статтю новими термінами та оціночними поняттями. Очевидно, що останні виникають автоматично з оновленням законодавчої бази, тому слід розуміти їх ознаки та способи тлумачення.

Стан дослідження. Значний внесок у дослідженні проблематики оціночних понять у правовій науці зробили, розглянувши в своїх наукових працях багато науковців, серед яких, наперед, доцільно відзначити наступних: В.М. Бережнюк, О.М. Ботнарєнко, Д.К. Василяка, В.О. Жерьобкін, Т.В. Кашаніна, Н. М. Корчак, В. М. Косович, Н.П. Мокрицька, М.В. Салтєвський, Ю.І. Таракан, В. І. Труба, О. В. Чебакова та інші. Оціночні поняття в наближеному до науки права соціального забезпечення трудовому праві досліджували у тій чи іншій мірі такі вчені: В. А. Багрій, М.І. Бару, М.І. Іншин, К.Ю. Мельник, І.В. Оклей, Н.Б. Болотіна, О.В. Лаврінєнко, С.М. Прилипко, П.Д. Пилипенко, Б.І. Сташків, О.В. Тищенко, М.М. Шумило, О.М. Ярошенко, В.В. Жернаков, С.М. Чернуос та інші.

Тим не менш, аналізу застосування оціночних понять у праві соціального забезпечення України приділено зовсім мало уваги, що обумовлює актуальність проведення комплексного та ґрунтового дослідження даного питання.

Виклад основного матеріалу. В інших галузях права даної тематики стосувалися відповідно: в кримінальному праві – М.І. Панов, В.М. Кудрявцев, кримінальному процесі – О.В. Капліна, І.А. Тітко та інші, в цивільному процесі – Р.О. Опалєв. І важливо зазначити, що досі правова доктрина не має усталеного наукового підходу до питання оціночних понять. Більше того частина авторів у своїх працях застосовують термін по-різному. Так, наприклад одні використовують дефініцію «оцінні поняття» (О.В. Капліна, М.І. Панов), другі – звертаються до категорії «оцінні ознаки» (В.М. Кудрявцев), треті – відзначають «оцінні терміни» (А.С. Піголкін), четверті – зазначають поняття «оцінні вирази» (О.Ф. Черданцев), а п'яті – взагалі «оцінювальне поняття» (В.Т. Нор). Деякі автори пропонують називати їх «ситуаційними» [2, с. 8; 3, с. 164; 4, с. 154–156].

Зокрема, варто назвати дослідження проблем оціночних понять у правовій доктрині, що були виражені у дисертаційних дослідженнях. Так, характеристики оціночних понять, оцінки в правовому регулюванні загалом присвячено дисертаційну роботу В.М. Косовича. С.М. Черноус присвятила дисертаційну наукову працю дослідженню оціночних понять у трудовому праві України. І.А. Тітко здійснено аналіз сутності та змісту оціночних понять у кримінальному процесуальному праві України також у окремій дисертаційній роботі. Застосуванню оціночних понять у кримінальному процесі України присвячено дисертацію Д.К. Василяки. В.А. Біленко досліджено комплексно питання оціночних понять в адміністративно-деліктному процесі. О.Г. Глухий, у свою чергу, у дисертаційній науковій роботі дослідив оціночні поняття в податковому праві України [5, с. 6].

Також доцільно відзначити роботи: І.В. Турчин-Кукаріної, яка приділяла увагу дослідженню оціночних понять у цивільному процесуальному праві України [6], О.М. Ботнаренко – аналізу оціночних понять в кримінальному судочинстві України [7], Т.В. Малярчук – розкриттю специфіки використання оціночних понять і термінів у кримінальному процесуальному законодавстві [8], К. Панамарчук – характеристики оціночних понять в сімейних правовідносинах [9], Н.М. Корчак – деталізації застосування оціночних понять в інституті антимонопольного регулювання [10].

Виклад основного матеріалу наукового дослідження пропонуємо розпочати з визначення таких категорій, як «категоріальний апарат», «понятійний апарат» та «термінологічний апарат». Для їх розуміння слід розкрити зміст базових категорій, що їх складають: «категорія», «поняття», «термін».

Якщо досліджувати їх співвідношення, то спочатку здається, що це ряд синонімів. Проте з точки зору формальної логіки та філософії це суттєво відмінні категорії.

Слово «категорія» має багато варіантів дефініцій.

Так, категорія – це кордонно об'ємне поняття, у якому вирізняються найбільш загальні та істотні характерні риси, ознаки, зв'язки і відносини предметів, явищ об'єктивного світу. Розглядається і як ієрархічний ряд понять різної складності, об'єднаних єдністю змісту [11, с. 133].

Категорія у філософії вживається як головне логічне поняття, що відображає найзагальніші закономірні зв'язки й відношення, які існують у реальній дійсності [12, с. 118].

Категорія – одна з пізнавальних форм мислення людини, яка дозволяє узагальнити її досвід і здійснити його класифікацію. Розглядаючи категорію у когнітивній лінгвістиці А.П. Загнітко також зазначає, що це когнітивна структура, концептуальний клас, який складається з елементів – членів категорії, для них характерна «родинна подібність». Усі члени «родини» (слів або понять) мають цілком реальні спільні характеристики, але вони можуть бути виявами не зовнішньої схожості, а глибинної генетичної основи. Ці елементи категорії можуть становити єдине ціле, незважаючи на те, що у всіх них є саме ті спільні властивості, які визначають суть категорії [13, с. 17].

Якщо поглянути на елементарну суть категорії «категоріальний апарат», то це сукупність категорій, тобто певного ряду понять єдино згрупованих за подібними характеристиками та змістом. При чому слово «категорія» самостійно виступає збіркою понять, а «апарат» підкреслює та підсилює її об'єднувальне призначення.

Апарат у словниках має декілька значень:

- «1) прилад, пристрій для виконання якої-небудь роботи;
- 2) установа або сукупність установ, що обслуговують яку-небудь ділянку державного управління чи господарства;
- 3) сукупність працівників такої установи; штат» [14; 15].

Визначення апарату як складової категорії «категоріальний апарат» вживається у значенні комплексу категорій.

Далі розгляньмо поняття «термін» як конкурента поняття «категорії».

Термін – це слово або словосполучення, що означає чітко визначена спеціальна дефініція окремої галузі науки, мистецтва, суспільної життєдіяльності [16, с. 88].

Термін – слово чи сполучення слів, що точно позначає наукове поняття, що має дефініцію [11, с. 165].

А. П. Загнітко наводить визначення терміну/термінів як:

- 1) номінативні одиниці – словосполучення або окремі слова, що застосовуються з метою чіткого визначення термінів, які утворюють специфіку різних галузей науки й техніки; головна форма мислення в науковій галузі, яка розглядається зрозумілими, недвозначними поняттями, основна роль яких номінативна, а зміст представлений поняттями.

2) словосполучення (або окреме слово) спеціального (наукової, технічної тощо) мовлення, створене для чіткого виявлення спеціальних понять та позначення фахових предметів. Термін зазвичай використовують у науковому мовленні для створення точності висловлення [17, с. 35].

На основі поданих дефініцій поняття «термін» пропонуємо сформувати визначення категорії «термінологічний апарат» як систему, що містить комплекс понять, які належать до певної галузі знань, визначають місце окремого поняття.

Разом з тим слово «термін» має тісний зв'язок з поняттям, особливо це простежується у їх логічних визначеннях. При цьому термін може бути різновидом, назвою спеціального поняття.

Поняття у логіці – це одна із форм мислення та є результатом об'єктивізації конкретних характерних рис фактичного об'єкта дійсності. Терміни (дефініції), вирізняючись від суб'єктивних уявлень, відображають сутність та природу певних речей та явищ [18, с. 168].

Поняття як форма мислення – це такий спосіб відображення дійсності, за якого предмет розкривається через сукупність його суттєвих ознак. Тому мати поняття про предмет – це знати, які ознаки йому притаманні, в яких зв'язках і відношеннях він перебуває з іншими предметами, чим від них відрізняється [19, с. 131].

Зрозуміло, що більшість дефініцій поняття взяті з науки логіки та незліченна кількість слів, які люди вживають щоденно є саме поняттями. Так, наприклад, та ж «дефініція», «кількість», «люди» – це все поняття. Тимчасом як терміни використовуються у професійній діяльності. Складовими категорій знову ж таки виступають поняття.

Понятійний апарат (дослідження) – це субординована система (ієрархія), що включає в себе всі терміни по проблемі конкретного дослідження [11, с. 151].

Таким чином, з'ясування термінів є фундаментальною основою для проведення належного, повноцінного та всеохоплюючого наукового дослідження.

С.М. Черноус пропонує авторську дефініцію категорії “понятійний апарат”, а саме як «сукупності засобів, які відображають предмети і явища правової дійсності, а саме: понять і категорій як їх різновидів, що існують у формі слів або словосполучень (частину з яких складають терміни або термінологічні словосполучення), а також способів передачі інформації – визначень та термінів або термінологічних словосполучень, цільовим призначенням яких є доведення інформації до користувача» [20, с. 10].

Після аналізу всіх поданих вище визначень ми погоджуємось з думкою С.М. Черноус, що фундаментальною та найбільш популярною науковою категорією є понятійно-категоріальний апарат. Ця категорія поєднує у собі ключові слова у виді термінів, понять та категорій та комплексно пов'язує їх із певною сферою в якій вони будуть застосовуватись.

Надалі пропонуємо дати визначення понятійного апарату права соціального забезпечення та співвідношення понятійних апаратів науки, галузі та навчальної дисципліни права соціального забезпечення.

Саме поняття «право соціального забезпечення» розглядається у трьох розуміннях:

1. Право соціального забезпечення як галузь національного права України.

Б.І. Сташків під правом соціального забезпечення трактує «сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини з приводу формування соціальних фондів та отримання з них певних видів соціального забезпечення у разі відсутності чи недостатності в особи, що опинилась у складній життєвій ситуації, засобів до існування» [21, с. 161].

Це самостійна галузь права, що має свій предмет регулювання, законодавчу базу. Також вона поділяється на загальну та особливу частину, має окремі структурні елементи – норми права, правові інститути, підгалузі і створює тісні міждисциплінарні зв'язки.

Право соціального забезпечення у контексті категорії галузі права становить комплексну систему правових норм, що регулюють суспільні відносини із забезпечення матеріального характеру, надання соціальних послуг за допомогою спеціально утворених фінансових ресурсів саме тим особам, які зазнали соціального ризику [22, с. 47].

Понятійний апарат галузі права соціального забезпечення орієнтований саме на правових поняттях та термінах, що передбачені галузевим законодавством.

2. Право соціального забезпечення як суспільна наука.

Право соціального забезпечення у контексті категорії науки складає собою комплексну систему об'єктивно обґрунтованих знань про сутність, поняття, специфіку, закономірності еволюції та тенденції розвитку, фундаментальні принципи самостійної галузі права [22, с. 47].

Понятійний апарат науки права соціального забезпечення характеризується тим, що його базу складають терміни, тобто однозначні слова, що об'єднані та застосовуються у конкретній галузі науки.

У багатьох навчальних посібниках і дають такі визначення права соціального забезпечення як науки, зокрема, це :

- система ідей, теорій та вчень про правове регулювання соціального забезпечення;
- система наукових поглядів, правових знань, ідей про сукупність явищ та процесів, які мають місце в соціальній сфері суспільства;

- вчення про соціальне забезпечення, правові форми і види цього забезпечення, вчення про предмет, метод і систему права соціального забезпечення, його принципи і джерела, вчення про правовідносини, що виникають при реалізації норм права соціального забезпечення (їх суб'єкти, об'єкти та зміст);

- комплекс знань про відносини в суспільстві, що з'являються в зв'язку з виконанням державою функцій щодо забезпечення жителів пенсіями, допомогою та іншими видами соціального забезпечення з правовим їх регулюванням [21, с. 210].

Предметом науки виступають суспільні явища у сфері соціального забезпечення, а об'єктом вивчення є сама галузь права соціального забезпечення як система права. Структура права соціального забезпечення як навчальна дисципліна враховує систему галузі і науки права соціального забезпечення. Вона також складається із Загальної та Особливої частин [23, с. 54].

3. Право соціального забезпечення як навчальна дисципліна в системі юридичної освіти.

Право соціального забезпечення – це навчальний курс який вивчається майбутніми фахівцями в галузі права та соціальної роботи та конкретизує знання в сфері соціального захисту [24, с. 4].

До речі, багато науковців вважають категорії «соціальне забезпечення» та «соціальний захист» синонімами. А особливо у зв'язку з тим, що у ч. 1 ст. 46 Конституції України закріплено, що «громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом» [25].

Хоч, звісно, потрібно розуміти, як це уже давно доведено рядом вчених і впливає безпосередньо із контексту наведеної статті, що соціальний захист – загальне явище, тоді як соціальне забезпечення – вагома його складова.

Мета навчальної дисципліни – вивчення суспільних відносин, які поєднані цільовим призначенням та виникли внаслідок акумулювання і розподілом матеріальних ресурсів із соціальних фондів через систему соціального забезпечення. Одним із завдань, які вирішуються в процесі вивчення дисципліни є вивчення права соціального забезпечення як самостійної галузі права і науки [24, с. 4].

Понятійний апарат дисципліни права соціального забезпечення є найбільш комплексним і містить у собі понятійний апарат науки і галузі, основні поняття, категорії і терміни, які повинен знати студент юридичного спрямування.

Як навчальна дисципліна право соціального забезпечення необхідно розглядати безпосередньо як систематизовані згідно з навчальною програмою знання щодо конкретного предмета правового регулювання норм даної правової галузі та специфіки їх характерних рис [22, с. 47].

На підставі аналізу поданих визначень та думок науковців можна зробити висновок, що категорії «понятійний апарат права соціального забезпечення як галузі» і «понятійний апарат права соціального забезпечення як науки» не збігаються.

Понятійний апарат науки вміщує наукові терміни та динамічно розвивається, галузевий понятійний апарат складається з правових понять, якими оперує законодавець. Щодо понятійного апарату навчальної дисципліни, то це збірна категорія понять і термінів галузі та науки.

Пропонуємо визначати понятійний апарат права соціального забезпечення як:

1) сукупність понять, основної термінології, правових категорій, що розробляється галузевими юридичними науками;

2) упорядковану і організовану інформаційну систему, що включає категорії, терміни і їх визначення та самостійно функціонує у правовому колі понять.

Складовою понятійного апарату права соціального забезпечення виступають також оціночні поняття.

На думку М. І. Іншина, необхідність застосування оціночних понять у трудовому праві пов'язується, в першу чергу, з тим, що законодавець не може точно описати всі явища, що зустрічаються в правовому обороті, і обмежується загальними ознаками [26, с. 162].

Оціночні поняття надають правозастосовному органу (роботодавцю, органу, що розглядає трудовий спір) можливість розсуду і оцінки фактів [27, с. 104].

Як слушно зауважує О.М. Ярошенко «оціночні терміни відіграють так би мовити «амортизуючу роль» між формальною визначеністю правового регулювання і суспільними відносинами, що розвиваються» [28, с. 61].

Динамічність розкриття значення того чи іншого поняття, використання оціночних понять у праві соціального забезпечення можна простежити на прикладі законодавчих змін. 1 вересня 2020 року відбулося введення в дію Закону України «Про соціальні послуги», який був прийнятий ще 17 січня 2019 року [29].

Якщо звернути увагу на основні терміни обох нормативно-правових актів, то визначення головного поняття «соціальні послуги» трансформовано і це вже «не комплекс заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв'язання їхніх життєвих проблем», а «дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають» [29]. Примітним є те, що новий Закон вводить термін базові соціальні послуги, тим самим пояснюючи це раніше оціночне поняття.

У розглянутому нами визначенні соціальних послуг міститься таке оціночне поняття як негативні наслідки для осіб/сімей. Також мінімізація цих наслідків (п. 3 ст. 3) є однією із цілей згаданого Закону та одним із основних напрямків державної політики у сфері соціального забезпечення [29]. Це поняття є оціночним так як неможливо передбачити вичерпний перелік таких негативних наслідків, а й унаслідок їх всі мінімізувати, тому вони підлягають оцінці, виходячи з конкретної ситуації.

Далі зупинимось на такому оціночному понятті як економічна самостійність малозабезпеченої сім'ї. Воно виникло у складі визначення нововведеного законодавцем терміну – «допомога на здобуття економічної самостійності малозабезпеченої сім'ї» [27].

До цього оціночного поняття у нас виникає ряд питань: по-перше, як зрозуміти, що сім'я здобула достатню економічну самостійність; по-друге, у чому вона проявляється – лише грошове вираження чи певний матеріальний достаток.

На сьогодні ці питання ще не врегульовані законодавцем.

Слід виокремити загальні ознаки оціночних понять:

- як правило, не передбачені і не конкретизовані законодавцем як окреме поняття;
- потребують додаткового роз'яснення, тлумачення в інших джерелах права, постановях

Пленуму Верховного Суду;

- закріплюють лише загальні ознаки відображуваних у собі явищ;
- надають право вибору дій на свій розсуд у процесі їх використання на практиці [27].

Висновки. Підбиваючи підсумки дослідження, доцільно зазначити цікаву позицію щодо юридичної техніки у законодавстві. Попри те, що мова ведеться безпосередньо про податкове законодавство, актуальною ця наукова точка зору є і для права соціального забезпечення. Тобто аргументація зводиться до того, що норми соціального законодавства повинні не лише нести точне смислове навантаження, а й бути реальними, а не фіктивними. Таким чином, усунення оціночних понять у праві соціального забезпечення сприятиме забезпеченню, реалізації та захисту соціальних прав людини і громадянина. Тому, за аналогією, вказана вище пропозиція щодо Податкового кодексу України, повинна мати місце стосовно досі неприйнятого Соціального кодексу України.

Більше того, у разі відсутності деталізації чи наведення конкретного переліку обставин/ситуацій чи інших складових, що включаються у певному оціночному понятті, можливе зловживання зі сторони певних суб'єктів. На нашу думку, законодавець при побудові норм права має передбачати виключний перелік обставин для роз'яснення того чи іншого поняття. Якщо не можливо це зробити, то застосовувати оціночні поняття, які надалі тлумачити у підзаконних нормативно-правових актах або у постановях Пленуму Верховного Суду.

Понятійний апарат права соціального забезпечення – це масштабна категорія, що вміщує терміни доктрини права соціального забезпечення, правові поняття галузі права соціального забезпечення. Виходячи зі змісту ознак оціночних понять та понятійного апарату права соціального забезпечення, ми можемо стверджувати, що оціночні поняття є його складовою, одним із елементів.

У зв'язку з тим що вони містяться у джерелах права соціального забезпечення, в окремих нормах, а також мають ознаки категорії «поняття». Хоча вони не мають вичерпного тлумачення, з огляду на щоденне оновлення правових норм законодавець не зможе передбачити всю термінологію права соціального забезпечення у законодавчих актах шляхом переліку виключних фактів або обставин.

Отже, оціночні поняття як складова понятійного апарату права соціального забезпечення – це окремі поняття, що є структурними частинами складу термінів законодавства у сфері права соціального забезпечення та їх розуміння і застосування залежить від суб'єктивної оцінки конкретної ситуації правозастосувачем.

Список використаних джерел:

1. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям: Закон України від 01.06.2000.1768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000 р. № 35. Ст. 290.
2. Тітко І.А. Оцінні поняття у кримінально-процесуальному праві України : монографія. Іван Андрійович Тітко. Харків : Право. 2010. С. 7-8.
3. Резанов С.А. Оціночні поняття як нормативне закріплення адміністративного розсуду. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. Харків, 2004. Вип. 28. С. 163–169.
4. Костенко О.І. Тлумачення актів адміністративного законодавства [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Костенко Олена Ігорівна ; ДВНЗ «Запоріж. нац. ун-т» МОН України. Запоріжжя, 2011. 209 с.
5. Рибалко В.О. Оцінні поняття в кримінально-процесуальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2016. 209 с
6. Турчин-Кукаріна І.В. Визначення змісту та обсягу цивільно-процесуального оціночного поняття «розумний строк». *Право України : юридичний журнал*. Науково-практичне фахове видання. Міністерство юстиції України; Конституційний Суд України. Київ, 2012. № 7. С. 294–301.
7. Ботнарченко О.М. Дискреція та оціночні поняття в кримінальному судочинстві. *Адвокат: загальнодержавний професійний журнал*. Спілка адвокатів України; Академія адвокатури України. Київ, 2009. № 4 (103). С. 18-20.
8. Малярчук Т.В. До питання про доцільність використання оціночних понять і термінів у кримінально процесуальному законі України. *Держава і право*, 2008. Вип. 42. С. 597–602.
9. Панамарчук К. Мета оціночних понять в деяких видах сімейних правовідносин . Актуальні питання державотворення в Україні : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. Дню науки юрид. ф-ту 20 трав. 2016 р. . Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Юрид. ф-т, Рада молодих вчених, Наук. т-во студентів ; [редкол.: І.С. Грищенко та ін. ; уклад.: І.С. Сахарук, А.О. Левченко, А.В. Дідилівський]. Київ : Київський університет, 2016. Т. 2. С. 72–73.
10. Корчак Н.М. Застосування та значення оціночних понять в інституті антимонопольного регулювання. *Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича* : Збірник наукових праць. Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича. Чернівці, 2002. С. 47–51. (Правознавство ; Вип. 161).
11. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 254 с.
12. Словник української мови: у 11 т. 1973. Т. 4. 118 с. URL: <http://sum.in.ua/s/kategoriya>
13. Загнітко А.П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4 т. Донецьк : ДонНУ, 2012. Т. 2 350 с.
14. Великий тлумачний словник сучасної мови URL: <https://www.google.com/amp/s/slovnuk.me/amp/dict/vts/%25D0%25B0%25D0%25BF%25D0%25B0%25D1%2580%25D0%25B0%25D1%2582>
15. Карабан В.І. Англійсько-український юридичний словник : Понад 75 тисяч слів та словосполучень юридичної підмови та близько 160 тисяч українських перекладних відповідників / В.І. Карабан. Київ : Нова Книга, 2004. 1088 с. (Dictum factum translation series).
16. Словник української мови: у 11 т. / 1979. Т. 10. С. 88. URL: <http://sum.in.ua/s/termin>
17. Загнітко А.П. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни: у 4 т. Донецьк : ДонНУ, 2012. Т. 4 388 с.
18. Словник української мови: у 11 т. 1976. Т. 7. С. 168. URL: <http://sum.in.ua/s/ponjattja>
19. Конверський А.Є. К 64 Логіка (традиційна та сучасна): Підручник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Центр учбової літератури, 2008. 536 с.
20. Черноус С.М. Оціночні поняття у трудовому праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення. НЮАУ ім. Ярослава Мудрого. Х., 2008. 22 с.
21. Сташків Б.І. Право соціального забезпечення. Загальна частина: навч. посіб. Чернівці : ПАТ «ПВК «Десна», 2016. 692 с.

22. Методичні вказівки щодо семінарських занять і самостійної роботи з навчальної дисципліни «Трудове право та право соціального забезпечення» / уклад. Л.Є. Даценко. Кременчук : КНУ ім. М. Остроградського, 2018. 97 с.

23. Вишновецька С.В., Новосельська І.В. Право соціального забезпечення України : навч.-метод. посіб. для студ. юрид. спец. / Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 320 с.

24. Право соціального забезпечення: метод. вказівки до семінарських занять та самостійної роботи для студентів спеціальності 081 «Право», спеціалізації «Трудове право та правове забезпечення управлінської діяльності» денної форми навчання / укл. : Рудик В.А. Чернігів : ЧНТУ, 2019. 164 с.

25. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30, ст. 141.

26. Іншин М.І. Оціночні поняття у трудовому праві: сучасний стан та шляхи удосконалення. *Форум права*. 2014. № 4. С. 162–166.

27. Бару М.И. Оценочные понятия в трудовом законодательстве. *Советское государство и право*. 1970. № 7. С. 104–108.

28. Ярошенко О.М. Щодо значення оціночних понять у трудовому праві. Напрями розвитку науки трудового права та права соціального забезпечення : матеріали VI Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Харків, 3 листоп. 2017 р.). Харків, 2017. С. 61–63.

29. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019. № 2671-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. Ст. 73.